

Актуальні проблеми професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з молодими сім'ями

Г. Й. Михайлишин, М. М. Довга

Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника, м. Івано-Франківськ, Україна
Corresponding author. E-mail: galmuh60@gmail.com, mirosva29@meta.ua

Paper received 15.04.19; Accepted for publication 29.04.19.

<https://doi.org/10.31174/SEND-PP2019-197VII79-04>

Анотація. Актуальні проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до роботи з молодими сім'ями зумовлена зростання вимог суспільства до професійних якостей соціального працівника в плані подолання відповідних завдань, які знаходяться в лоні освітнього процесу, що зумовлені потребою суспільства у підготовці соціальних працівників до професійної діяльності у навчальному закладі для подолання сімейних проблем. Тому у статті аналізуються проблеми професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з молодими сім'ями, що потребують ефективного їх вирішення в результаті застосування сучасних педагогічних технологій та стратегій підготовки майбутніх працівників до роботи з молодими сім'ями. Розглянуто різні концептуальні положення поняття професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, проблеми професійної підготовки майбутніх працівників соціальної сфери, виділено компоненти успішної професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з молодими сім'ями і запропоновано авторські визначення поняття «професійна підготовка майбутніх соціальних працівників» та поняття «професійна підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи з молодими сім'ями».

Ключові слова: професійна підготовка майбутніх соціальних працівників, молоді сім'ї, компетентності соціального працівника.

Вступ. На сучасному етапі розвитку суспільства постає проблема у підготовці фахівця соціальної сфери, який був би конкурентоспроможним на ринку праці та готовим до виконання своїх професійних обов'язків. Саме така професійна підготовка має здійснюватися на рівні закладів вищої освіти з застосуванням традиційних та інноваційних методів навчання. А оскільки професія соціального працівника тісно пов'язана із соціальними проблемами нашої держави, то саме правильна професійна підготовка майбутнього соціального працівника з наданням відповідної якісної професійної освіти допоможе подолати проблеми суспільства та допомогти багатьом категоріям осіб у вирішенні їхніх труднощів.

Професійна підготовка працівників соціальної сфери відіграє дуже важливу роль у регулюванні економічних, соціальних, правових відносин, що проявляється у здійсненні соціально-правового захисту усіх членів суспільства. Така підготовка потребує особливої уваги, адже соціальні працівники надають відповідні соціальні послуги найбільш незахищеним верствам населення (в нашому випадку молодій сім'ї) для надання допомоги та вирішенні різних проблем. Тому професійна підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи з молодією сім'єю має проявлятися у наданні кваліфікованої допомоги щодо реабілітаційної, профілактичної та патронажної діяльності молоді сім'ї створюючи при цьому умови для успішної соціалізації новоствореної сім'ї.

Короткий огляд публікацій по темі. Проблеми професійної підготовки майбутніх соціальних працівників висвітлено у працях В. Андрущенко, Р. Вайнола, А. Войтенко, М. Головатого, Г. Дмитренка, І. Звереві, А. Капської, О. Карпенка, Л. Міщик, А. Панова тощо. Питаннями професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до роботи з молодією сім'єю займалися О. Бобак та М.Марій. У багатьох працях зазначених вчених та інших дослідників розглянуто важливі параметри моделі професійної підготовки соціальних працівників, що ґрунтується на ви-

могах сучасного середовища та відповідності майбутній професії. Але у свою чергу на даний момент відсутні соціальні дослідження, які б показали підготовку майбутнього соціального працівника до роботи з молодими сім'ями та специфіку діяльності фахівців соціальної сфери з даною категорією осіб.

Мета - з'ясувати суть професійної підготовки майбутніх соціальних працівників та аналізувати проблеми професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з молодими сім'ями.

Матеріали і методи. Для досягнення поставленої мети використовувалися наступні методи: монографічний (всебічне і глибоке вивчення поняття професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, проблеми професійної підготовки майбутніх працівників соціальної сфери до роботи з молодими сім'ями з якими стикаються в педагогічному процесі на сучасному етапі розвитку суспільства), порівняльний (порівняння різних думок науковців щодо поняття професійної підготовки майбутніх соціальних працівників і для встановлення конкретної суті проблем професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до роботи з молодими сім'ями) і абстрактно-логічний (сформульовано поняття «професійна підготовка майбутніх соціальних працівників», «підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи з молодими сім'ями», виділено компоненти успішної професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з молодими сім'ями і наведено висновки щодо професійної підготовки майбутніх працівників соціальної сфери та професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з молодими сім'ями).

Результати і їх обговорення. З кожним роком збільшується потреба у фахівцях, котрі відповідають за свою професійною підготовкою міжнародним стандартам. Система соціальної освіти перебуває на стадії реформування в Україні, виступаючи як свого роду освітня інновація. Соціальна освіта та професіоналізація соціальної роботи у багатьох розвинутих країнах

світу має давні традиції, що становить певний інтерес для України, тому науковці розглядають фахову підготовку соціальних працівників як «потужний антикризовий, стабілізуючий і творчий чинник розвитку суспільства» [10, с.334].

В Українському педагогічному словнику визначається поняття професійної підготовки як сукупність спеціальних знань, навичок та умінь, якостей, трудового досвіду і норм поведінки, що забезпечують можливість успішної роботи з певної професії [2].

На думку А. Капської під професійною підготовкою майбутніх соціальних працівників слід розуміти як сукупність загальних і спеціальних знань і умінь, які забезпечують можливість їхньої роботи за спеціальністю та набуваються в процесі теоретичного й практичного навчання у вищому навчальному закладі [3; с.18].

Науковець С. Батишев під професійну підготовку роз'яснює як сукупність спеціальних знань, навичок та умінь, якостей, трудового досвіду і норм поведінки, які забезпечують можливість успішної роботи за відповідною галуззю діяльності [1].

В свою чергу Н. Муқан систему професійної підготовки розглядає як багатогранний феномен, що передбачає розвиток професійних знань, встановлення мінімальних меж компетентності на етапі завершення педагогічної підготовки, а також реалізацію відповідної системи оволодіння компетентністю [8].

О. Карпенко вважає, що професійна підготовка майбутніх соціальних працівників складається з трьох етапів:

- перший – орієнтовний (адаптивний), коли майбутній спеціаліст знайомиться з соціальною обумовленістю, функціями, місцем і етикою діяльності соціального працівника;

- другий – це оволодіння теоретичними знаннями, необхідного для соціального працівника широкого профілю: соціологічними, психологічними, педагогічними, соціокультурними;

- третій етап – це оволодіння практичними навичками, необхідними для соціального працівника, зокрема, навичками спілкування, організація соціальної взаємодії і самопомоги, вплив з метою реабілітації клієнта чи корекції його поведінки тощо [4].

Тому йдеться про те, що в процесі усього навчального процесу студенти набувають комплексних теоретичних знань та умінь, які можуть застосувати на практиці, тобто відбувається системний та послідовний розвиток майбутнього фахівця соціальної сфери.

На основі думок вчених нами запропоновано визначення поняття професійної підготовки майбутнього соціального працівника, під яким слід розуміти як сукупність професійних умінь та навичок набутих студентами в процесі навчання у освітніх закладах, що виражає високий рівень готовності до здійснення ними своїх професійних обов'язків у відповідній соціальній сфері діяльності та застосування набутих теоретичних знань на практиці де проявляється здобуті ними компетентності.

Проблемними питаннями професійної підготовки соціальних працівників є відсутність чіткого розмежування між функціональними обов'язками соціальних педагогів та соціальних працівників і близькість

змісту роботи фахівців соціальної та педагогічної сфер [5].

Проблема професійної підготовки соціального педагога та соціального працівника в сучасній науці розглядається у двох аспектах:

- а) формування особистості, підготовленої до виконання як освітніх, так і супутніх (правових, виховних, консультаційних, реабілітаційних тощо) функцій;

- б) формування спеціаліста системи освіти та соціальної сфери, який поряд з основними професійними вміннями соціального педагога, володіє ще й прикладними вміннями соціально-правової діяльності як засобами педагогічної дії [11].

Безумовно, що поняття підготовки соціального педагога і соціального працівника не є одним і тим самим, вони є самостійними, тісно пов'язаними і водночас різними. При цьому можна сказати, що підготовка соціального працівника поглинає в себе підготовку соціального педагога, яка відповідно є довшою в процесі навчання. Адже, соціальна робота полягає у роботі з різними категоріями людей, які потребують допомоги. Вона тісно пов'язана із соціальною педагогікою та водночас соціальною сферою суспільства.

Основою професійної підготовки майбутніх соціальних працівників є освітньо-кваліфікаційна характеристика спеціаліста із соціальної роботи, яка узагальнює кваліфікаційні вимоги до змісту освіти і використовується для:

- 1) визначення первинних посад випускників вищої школи;

- 2) визначення потреб у фахівцях відповідної спеціальності та освітньо-кваліфікаційного рівня;

- 3) розробки і коригування освітньої програми підготовки фахівців спеціальності;

- 4) професійної орієнтації здобувачів фаху;

- 5) державної акредитації спеціальності [9].

Разом з тим, серед фахівців сфери соціальної роботи в Україні немає одностайної думки про те, що зміст розроблених стандартів відповідає актуальним потребам суспільства, що зумовлювався необхідністю вирішення численних економічних, правових, політичних, соціальних, особистісних проблем населення, розробки та реалізації ефективних механізмів соціального захисту громадян [6].

У вітчизняній новоствореній системі професійної підготовки соціальних працівників спостерігається значна невідповідність підходів до організації навчання, змісту навчальних програм та планів у різних освітніх закладах. І. Курляк вважає, що кожен заклад має право на творчий підхід, який він може реалізувати шляхом наповнення курсів з вибіркового компонента змісту освіти [5].

Таким чином, підготовка майбутнього соціального працівника до роботи з молодими сім'ями у навчальних закладах має впливати з сімейної політики, яку здійснює наша держава, сучасних проблем молодих сімей та практичної діяльності тих соціальних служб, які працюють з сім'ями. І на основі зібраних даних створити підходи до відповідної організації навчання, змісту навчальних планів та навчальних програм.

Випускник спеціальності "Соціальна робота" отримує кваліфікацію спеціаліст соціальної роботи на основі кваліфікації бакалавра шляхом оволодіння по-

глибленими спеціальними вміннями та знаннями інноваційного характеру і досвідом їх застосування й продукування нових знань для вирішення проблемних соціальних і науково-дослідних завдань соціально-педагогічної сфери [12]. Тому випускник даної спеціальності може продовжити навчання на рівні магістратури, що дасть можливість остаточно до кінця здійснити професійну підготовку його як майбутнього соціального працівника, підвищити свою компетентність в результаті здобуття вищого освітньо-кваліфікаційного рівня.

Ще на одну проблему у сфері підготовки соціальних працівників нашої країни виділяє І.Мигович – як диспропорцію у підготовці фахівців для соціальної роботи на різних рівнях. Значно менше, ніж потрібно, випускаємо бакалаврів, особливо для органів соціального управління, в яких продовжують працювати головним чином вивільнені з виробничої сфери спеціалісти технічного профілю. І зовсім бракує працівників масових професій, які б надали належного спрямування діяльності базових соціальних закладів (інтернатів, територіальних центрів, допоміжних служб і т.д.) [7].

Соціальна робота з молододу сім'єю є одним із різновидів професійної діяльності соціальних працівників, що характеризується своєю специфікою та відповідною структурою. Спеціалістів соціальної сфери потрібно готувати до роботи з молодими сім'ями так, щоб вони могли усунути різні негативні суспільні прояви, здійснити корекцію та зменшити або і взагалі ліквідувати ті соціальні проблеми, що проявляються у молодих сім'ях. Формами такої роботи є бесіда (індивідуальна чи сімейна), лекції та семінари, практикуми для молодих сімей, рольові ігри, тренінги тощо. Також, слід наголосити на необхідності майбутнім соціальним працівникам співпрацювати з громадами для взаємодії з молодими сім'ями. Це у свою чергу поперше, підвищить рівень реалізації соціальної політики на місцевому рівні шляхом надання належної інформації молодим сім'ям, консультацій з представниками молодих сімей відповідної територіальної громади, здійснення індивідуальної та групової роботи з ними, а по-друге, допоможе подолати сімейні проблеми, зберегти сім'ю та зменшити кількість розлучень серед молодих сімей.

Тому на основі викладеного ми пропонуємо визначення професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з молодими сім'ями, що полягатиме у наданні закладами освіти відповідних професійних вмінь та навичок в процесі навчання, що виражає високий рівень готовності спеціалістів соціальної сфери до здійснення ними різних форм роботи з молодими сім'ями та застосування набутих теоретичних знань на практиці для подолання сімейних проблем, стабілізації стосунків та соціалізації кожного з членів молодих сімей.

Також для того, щоб професійна підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи з молодими сім'ями була успішною нами виділено такі компоненти:

- 1.) аналіз сучасного розвитку нашого суспільства;
- 2.) узгодженість з умовами сучасного розвитку суспільства зміст системи професійної підготовки майбутніх соціальних працівників;
- 3.) організація процесу професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з молодими сім'ями у навчальних закладах;
- 4.) відповідність змісту ступеня підготовки фахівців соціальної сфери у всіх закладах вищої освіти;
- 5.) застосування сучасних методів навчання в процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з молодими сім'ями;
- 6.) розробка власних методик та форми роботи в процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з молодими сім'ями, які б відповідали сучасним реаліям суспільства.

Висновки. Саме молоді сім'ї потребують допомоги з боку спеціалістів соціальної сфери, оскільки вони потребують допомоги у консультуванні, брак педагогічних, психологічних та правових знань, постійного корегування їхніми відносинами, що дасть можливість у складних сімейних життєвих ситуаціях подолати труднощі.

На основі аналізу думок вчених нами запропоноване власне визначення поняття *професійна підготовка майбутніх соціальних працівників, що визначається як сукупність професійних вмінь та навичок набутих студентами в процесі навчання у освітніх закладах, що виражає високий рівень готовності до здійснення ними своїх професійних обов'язків у відповідній соціальній сфері діяльності та застосування набутих теоретичних знань на практиці де проявляться здобуті ними компетентності.*

Натомість, *професійна підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи з молодими сім'ями, на нашу думку, – це надання закладами освіти відповідних професійних вмінь та навичок в процесі навчання, що виражає високий рівень готовності спеціалістів соціальної сфери до здійснення ними різних форм роботи з молодими сім'ями та застосування набутих теоретичних знань на практиці для подолання сімейних проблем, стабілізації стосунків та соціалізації кожного з членів молодих сімей.*

Таким чином, сім'я здійснює величезний вплив на соціалізацію дитини, і для того, щоб цей вплив був позитивним потрібно спочатку подолати сімейні проблеми за підтримки держави та відповідних соціальних структур. Державна підтримка має здійснюватися в плані фінансування та забезпечення усіх рівнів навчання. Також слід вдосконалити підготовку майбутніх соціальних працівників до роботи з молодими сім'ями та стимулювати підготовку викладацького складу в процесі здійснення ними педагогічної діяльності щодо такої підготовки. Тому саме професійна підготовка майбутнього соціального працівника до роботи з молодими сім'ями відіграє дуже важливу роль як для соціалізації дитини, так і стабілізації інституту сім'ї в цілому українському суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Батишева С. Я. Профессиональная педагогика : учебник для студен., обучающихся по педагогическим специальностям и направлениям. 2-е изд., перероб. и доп. Москва : Ассоциация «Профессиональное образование», 1999. 904 с.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 374 с.
3. Капська А.Й. Деякі аспекти професійної підготовки соціальних педагогів і соціальних працівників. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка. Серія: Педагогічні науки.* 2010. № 15. С. 12–16.
4. Карпенко О. Г. Теоретико-методологічні підходи професійної готовності фахівців до соціальної роботи. URL: http://vuzlib.com.ua/articles/book/39324Teoretiko-metodolog%D1%96chn%D1%96_p%D1%96/1.htm
5. Курляк І.Є. Формування змісту ступеневої підготовки фахівців для сфери соціальних послуг: досвід, проблеми, перспективи/ *Соціальна робота в Україні на початку XXI століття*: Проблеми теорії і практики: Матеріали доповідей на Міжнародній науково-практичній конференції 29-31 жовтня 2002р. Київ, 2002. С.76-84.
6. Мельничук І. М. Використання інтерактивних технологій для організації самостійного учіння майбутніх соціальних працівників. *Вища освіта України. Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи : методологія, теорія, технології».* 2009. № 3 (додаток 1). С. 435–439.
7. Мигович І.І. Теоретичні й організаційно-методичні аспекти підготовки фахівців для соціальної роботи. *Соціальна робота в Україні на початку XXI століття*: Проблеми теорії і практики: Матеріали доповідей на Міжнародній науково-практичній конференції 29-31 жовтня 2002р. Київ, 2002. С.49-58.
8. Мукан Н.В. Система професійної підготовки майбутніх учителів загальноосвітніх шкіл в університетах Канади : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2006. 21 с.
9. Пічкарь О. П. Система підготовки фахівців соціальної роботи у Великій Британії : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Тернопільський держ. пед. ун-т В. Гнатюка. Тернопіль, 2002. 213 с.
10. Собчак Н. М. Зміст і форми професійної підготовки соціальних працівників у системі неперервної освіти США : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / ТДПУ м. Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2004. 351 с.
11. Товщинко С. А. Теоретико-методологічні аспекти підготовки фахівців соціальної сфери. *Соціальне партнерство у професійній підготовці соціальних педагогів*: матеріали міжрегіональної конференції. 2010, С. 52-55.
12. Спеціальність 8.040202 “Соціальна робота” URL: <http://www.vmurol.com.ua>

REFERENCES

1. Batshev S. Y. Professional pedagogy : textbook for students., students at the pedagogical University. 2-e Izd., Rev. Moscow : Association "Professional education", 1999. 904 S.
2. V. S. Goncharenko Ukrainian pedagogical dictionary. Kyiv: Lybid, 1997. 374.
3. Cape A. Th. Some aspects of professional training of social pedagogues and social workers. Bulletin of Glukhiv national pedagogical University. A. Dovzhenko. Series: Pedagogical science. 2010. No. 15. P. 12-16.
4. Karpenko A. G., Theoretical and methodological approaches of professional readiness of experts to social work. URL: http://vuzlib.com.ua/articles/book/39324Teoretiko-metodologichni_pi/1.htm
5. Kurlak I. Is. The formation of the content of multistage preparation of specialists for the sphere of social services: experience, problems, prospects/ *Social work in Ukraine in the beginning of the XXI century: Problems of theory and practice: Materials of reports at the International scientific-practical conference 29-31 October 2002.* Kyiv, 2002. P. 76-84.
6. Melnychuk I. M. the Use of interactive technologies for the organization self-training of future social workers. Higher education of Ukraine. Thematic issue "Pedagogy of higher school : methodology, theory, technology". 2009. No. 3 (Annex 1). P. 435-439.
7. The mihovich I. Theoretical and organizational-methodological aspects of training for social work. Social work in Ukraine in the beginning of the XXI century: Problems of theory and practice: Materials of reports at the International scientific-practical conference 29-31 October 2002. Kyiv, 2002. P. 49-58.
8. Mukan N. In. The system of professional training of future teachers of secondary schools in the universities of Canada : author. dis. on competition of the Sciences. the degree candidate. med. Sciences : 13.00.04. Kiev, 2006. 21 sec.
9. Pickar A. P. training of experts of social work in the UK : dis. kand. med. Sciences: 13.00.04 / Ternopil state med. University V. Hnatiuk. Ternopil, 2002. 213 C.
10. Sobchak GN M. the Content and form of the training of social workers in continuing education USA : dis. kand. med. Sciences: 13.00.04 / TDPO M. Vladimir Hnatiuk. Ternopil, 2004. 351 p
11. Tolminka, S. A. Theoretical and methodological aspects of the training of the social sphere. Social partnership in the professional training of social educators: materials the regional conference. 2010, Pp. 52-55.
12. 8.040202 specialty “Social work” URL: <http://www.vmurol.com.ua>

The actual problems professional preparation for future social workers to work with young families**G. Y. Myhailishyn, M. M. Dovha**

Abstract. Actual problems of professional training of future specialists of social area to work with young families due to the increasing demands of society to the professional qualities social worker to cover the relevant tasks that are a part of the educational process, due to the needs of companies in preparing social workers for professional activities in the school to overcome family problems. Therefore, the article analyzes problems of professional training of future social workers to work with young families that require effective solutions through the use of modern pedagogical techniques and strategies to train future employees to work with young families. Considers various conceptual provisions of the concept of professional training of future social workers, the problems of professional training of future social workers area, the components of successful professional training of future social workers to work with young families and the author's definition of "professional training of future social workers" and "professional preparation of future social workers to work with young families".

Keywords: professional training of future social workers, young families, competence of the social worker.